

Маџа М. Кулаузов
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0003-2805-7773

Милан М. Милутић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Milutin@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-4025-5222

МАТЕРИЈА ЧЛАНОВА 859-864 АГЗ У СГЗ И ПОЗИТИВНОМ СРПСКОМ ПРАВУ УЗ ОСВРТ НА РЕЦЕПЦИЈУ РИМСКОГ ПРАВА*

Сажетак: Циљ истраживања олега се у овој фази, с једне стране, у настојању да се утврде евентуалне номиналне сличности и разлике у начину на који су у њи насловна акћа јавно уређена иштања садржана у члановима 859-864 АГЗ-а, односно јавни основи облигационих права, јавно обећање наираде, закључење уговора, подела уговора и друга, с њима повезана иштања. Истраживање би требало да послужи као полазна основа за дејалну компаративну анализу свакој од наведених иштања у будућим радовима. С друге стране, секундарни циљ је да се изврши поређење са одговарајућим правилима римској права, где је то могуће, у контексту проналаска евентуалних резултата рецеције. У раду је примењено језичко тумачење извора, након чега су они анализирани догматичким методом. Након усвојеног значења норме, обрађена је њена логичка природа и елементи, али и релације са другим правним правилима, применом нормативног метода, и – у контексту различитих историјских околности и јавних система у којима су доношени – историјској јавној и јавној. Сличности и разлике у ауријском и два српска акћа резултат су, како сјеена развоја друштва у пре-

* Рад је настао као резултат научног ангажовања на пројекту Правног факултета у Новом Саду под називом „Правна традиција и нови правни изазови” у 2025. години.

нућку доношења актиа, њејових шадацњих јойијеба, изазова у јравној јрак-си, али веровајино и личне једанјиносји и сисјемајиносји аујора.

Кључне речи: АГЗ, ABGB, СГЗ, ЗОО, јравни основи облиационих јрава, јавно обећање најраге, закључење ујовора, јодела ујовора, рецејција римској јрава.

1. УВОД

Од тзв. великих кодификација грађанског права, у погледу систематизације, француски и аустријски законик определили су се Гајеву трипартитну поделу. Међутим, премда ни један ни други нису дословно преузели поделу материје на право које се односи на лица, ствари и тужбе, АГЗ је ипак значајно вернији узору. Наиме, док је у трећу књигу СС¹ (*Des différentes manières dont on acquiert la propriété*) укључена и материја која се односи на наслеђивање, облигације, брачноимовинско право, трећа књига ABGB представља својеврсни општи део чији су предмет одредбе које су заједничке праву које се односи на лица (Прва књига) и праву које се односи на ствари (Друга књига).²

Одредбе које су предмет овог истраживања налазе се у Другој књизи АГЗ, и то у њеном Другом одељку, који носи назив *Von den persönlichen Sachen-rechten* и који би у дословном преводу гласио *О личним сјварним јравима* или *О личним јравима на сјвари*. Материја овог одељка је недвосмислено облигационоправна³, што чини овај назив у најмању руку несрећним решењем. Аустријски законодавац ово покушава да оправда у чл. 307. дефиницијом облигационог и стварног права, односно, како стоји у тексту Законика – личног и стварног права на ствари:

§ 307. *Сјварним јравима називају се она јрава, која неком лицу на једном сјвари јријадају не обзирајући се на извесна лица. Она јак јрава, која на некој сјвари јосјају само јрема извесним лицима нејосредно из закона, или из какве обавезне радње, зову се лична јрава на сјвар.*⁴

¹ Структура треће књиге заснована је на систему који је усвојио Donellus, *Comentarii de Iure Civili*. Вид. и Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations – Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford 1996, 30, фн. 166.

² *Ibid.*, 29-30.

³ Вид. и Introductory note (у вези са Introductory note to the Second Part „Property Rights”, која се налази на стр. 50) у *The General Civil Code of Austria* (translated from the German edition of August 1, 1966 with the assistance of the 1866 translation by Prof. Dr. Joseph Ritter von Winiwarter), ур. Hans Kapfer и Paul L. Baeck, Parker School of Foreign and Comparative Law, Columbia University, 1972, 162.

⁴ Превод наведен је према издању Аустријски грађански законик, превео Dr. Драгољуб Аранђеловић, Београд 1906.

Још конкретније предмет овог истраживања су чланови 859-864 АБГВ, тј. почетне одредбе седамнаестог поглавља, које носи назив *О уџворима уопштине*. У чл. 859. АГЗ размотрени су правни основи облигационог односа. Изворно, он је гласио:

Такозваном III ратном новелом из 1916. године, измењен је тако да гласи:

Приметна је само једна суштинска и правна измена – замена термина *ујовор* изразом *јавни јосао*. Ово је несумњиво био исправан потез имајући у виду пре свега разлику у обухватима ових двају појмова.⁸ Наиме, док је

⁸ Jezikoslovnog gledano je zanimljivo, a pажljivoм оку to nije промакло, да је аутор превода начинио још две измене – уместо обавезно, стоји обавезно, и након тога, за разлику од прве верзије, не следи запета, што је језички смисленије.

правни посао изјава воље која производи грађанскоправно дејство,⁹ уговор је свака сагласност воља двају или више лица којом се постиже неко правно дејство.¹⁰ Дакле, опредељењем за израз *йравни йосао*, аустријски законодавац проширио је наведени опсег на оне правне основе облигационог односа код којих не постоји сагласност воља.¹¹

У погледу римског права, овде је у мањој мери приметна сличност са поделом облигација коју Гај даје у свом делу *Res cottidianae* (још мање са дихотомијом из његових Институција), и то на облигације које настају из контракта (*ex contractu*), оне које настају из деликта (*ex maleficio*) и на оне произишле из разних облика кауза (*variae causarum figurae*).¹² Подударане је ипак веће са Модестиновом поделом облигација на контракте, деликте, облигације настале из закона, из хонарног права и из нужне везе, премда је она несумњиво остварила мањи утицај на каснију доктрину, ако га је уопште и остварила.¹³ Дакле, ако би се, са великом резервом, прихватила сличност контракта и правног посла, с једне стране, и деликта и претрпљеног оштећења с друге, Модестиново раслојавање Гајевих *разних облика кауза* на облигације настале из закона, из хонарног права и из нужне везе ипак омогућава успостављање већег нивоа сличности између његове *облигације настале из закона*, с једне стране, и *личној йрава на сйвари које се оснива нейосредно на закону ABGB*, с друге.

Члан 859. АГЗ нема свој пандан у Српском грађанском законнику. Условно речено, могла би се на овом месту пажња посветити чл. 531¹⁴ СГЗ. Наиме, њиме почиње Глава XVII Одељка другог која носи назив *О ујоворима уойцйије*.

⁹ Правна енциклопедија, Благојевић, Борислав Т., 1911-1985 (уредник), Београд 1979, 1048-1049.

¹⁰ *Ibid*, 1495-1497.

¹¹ Вид. нпр. чл. 1 Закона о облигационим односима (у даљем тексту: ЗОО), „Сл. лист СФРЈ”, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ”, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, бр. 18/2020.

¹² *D.44.7.1 Gaius libro secundo aureorum pr. Obligationes aut ex contractu nascuntur aut ex maleficio aut proprio quodam iure ex variis causarum figuris*.

У раду је коришћен текст Јустинијанових Дигеста према издању „*Iustiniani Digesta*” (Recognovit Theodorus Mommsen / Retractavit Paulus Krueger), *Corpus Iuris Civilis*, vol. I, Berlin 1872, доступан на интернет страници <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 13. 12. 2025. У првом тому овог издања, објављене су Јустинијанове Институције и Јустинијанова Дигеста, од којих је приређивач првих био Паул Кригер (Krueger), а других Теодор Момзен (Mommsen).

¹³ *D.44.7.52 Modestinus libro secundo regularum pr. Obligamur aut re aut verbis aut simul utroque aut consensu aut lege aut iure honorario aut necessitate aut ex peccato*.

¹⁴ Он гласи:

Ујовор је закључен онда, кад једна сйрана цйио обећа, а груђа цйо йрими, или се изјасни да йрима.

Текст је наведен према издању: Др Михаило С. Ступар, *Зборник йрађанских законика сйаре Јујославије*, Титоград 1960, 219.

Овај назив се поклапа са називом поменутог седамнаестог поглавља другог одељка Друге књиге АГЗ. Међутим, услов настанка уговора (СГЗ) и основ настанка облигације (АГЗ) ипак су недвосмислено два различита правна питања.

Са важећим српским Законом о облигационим односима ситуација је ипак нешто другачија. Наиме, чланом 1 утврђено је да се наведеним законом уређују облигациони односи који настају из уговора, проузроковања штете, стицања без основа, пословодства без налога, једностране изјаве воље и других законом утврђених чињеница. Од наведеног, једино се по питању проузроковања штете, које је у оба акта наведено као засебна категорија не јављају додатна питања.

Као што се види, српски законодавац се определио, с једне стране, за прецизније одређење ове материје од аустријског, наводећи – уместо правног посла – уговор, стицање без основа, пословодство без налога и једнострану изјаву воље, али с друге – и за једно општије одређење у виду *других законом утврђених чињеница*, насупрот аустријском решењу у ком стоји израз *нейосредно на закону*.

Вернији пандан овој формулацији АГЗ је чл. 27 ЗОО, у ком је обрађено питање обавезног закључења и обавезне садржине уговора. Наиме, српски законодавац каже да ако је неко по закону обавезан да закључи уговор, заинтересовано лице може захтевати да се такав уговор без одлагања закључи, а да су одредбе прописа којима се, делимично или у целини, одређује садржина уговора – саставни делови тих уговора, те их употпуњавају или ступају на место уговорних одредби које нису у сагласности са њима. Дакле, српска формулација у виду *других законом утврђених чињеница* несумњиво је ширег обима од аустријског решења, поготово имајући у виду то да је питање настанка облигације непосредно на основу закона у ЗОО регулисано на другом месту као засебно питање.

3. ЈАВНО ОБЕЋАЊЕ НАГРАДЕ

На примере настанка облигације непосредно на основу закона, аустријски законодавац упућује већ у следећем, 860. члану Законика. Пре него што је тзв. трећом ратном новелом измењен, он је гласио:

§ 860. Случајеви, у којима закон некоме нейосредно даје лично право на ствари, наведени су на своме месту.¹⁵ О праву на накнаду штеће говори се у шридесетјој глави.

¹⁵ Реч је о члановима: 91 (обавеза мужа да издржава и заступа жену), 141 (дужност оца да издржава дете, односно мајке да негује дете), 154 (обавеза детета да издржава родитеље који су пали у оскудицу), 166 (обавеза родитеља да издржава ванбрачно дете), 391 (права и

Није чест случај да једина сврха неког члана закона буде тек пуко упућивање на то која се материја где налази, при чему се, чак и у случају Немачког грађанског законика, који је познат по систему преупућивања, то правда аналогном применом других одредаба у материји из које се упућивање врши. Реч је, дакле, о рационализацији обима законског текста, док сâмо навођење где се шта у тексту закона налази није најсрећније решење. Тим пре не чуди опредељење аустријског законодавца да трећом ратном новелом материју овог члана потпуно измени. Штавише, од њега су направљени чланови 860, 860а и 860б. Они гласе:

§ 860. Обећање наираде, учињено не на одређена лица, [већ, него, прим. аут.] за неко чињење или какав резултат, обавезно је кад се јавно обзнани. Обећање, чији је предмет уштакмица за наираду, пуноважно је само онда, ако је у обзнани одређен рок за уштакмицу.

§ 860. а. До извршења онога што се обећањем изражило може се обећање у истој форми, у којој је објављено, ошозвати, или у којој подједнако уштакмицајној форми, или нарочитим саопштењем, ако се онај који обећава иначе није тога изречно одрекао у обзнани или одређивањем извесног рока. Али ошозивања (sic!) нема дејства према ономе, који је извршио радњу с обзиром на обећање, ако докаже да му ошозивање у то време без његове кривице није било познато.

§ 860. б. Ако је радња од више лица извршена, онда наирада припада, у случају да из обећања што друго не следује, ономе који је радњу први извршио, а при једновременом извршењу свима на једнаке делове.

Реч је, дакле, о материји јавног обећања награде.¹⁶ У Српском грађанском законнику не постоје одредбе које би биле пандан наведеним члановима АГЗ-а, што је разумљиво имајући у виду степен развоја српске привреде у време доношења СГЗ-а. Наравно, савремено српско право овој материји је ипак посветило одговарајућу пажњу. Тако, *Јавно обећање наираде* структурално потпуно смислено представља наслов Одсека 1 у оквиру Одељка 5 ЗОО-а, који пак носи наслов *Једносмислена изјава воље*.

Наш законодавац је наведену материју веома педантно разврстао у пет питања и то: *Кад обавезује, Ошозивање обећања, Ко има право на наираду,*

обавезе у вези с нађеном стварју), 403 (право незваног вршиоца туђег посла на накнаду трошкова и награду), 796 (право супруга на пристојно издржавање), 1036–1043 (пословодство без налога: у случају нужде, на корист другог, против воље другог; употреба туђе ствари на корист другог), 1220 (обавеза родитеља или деда и баба заручнице која нема своју имовину да јој обезбеде мираз приличан свом стању и имању), 1231 (непостојање обавезе заручника и његових родитеља да дају узмиразје и обавеза да му дају пристојну опрему према свом имању), 1431 (исплата недугованог) и сл.

¹⁶ О разлици између тзв. уговорне теорије и теорије једностраног обећања, вид. Ksenija Džipković, „Comparative View of Public Promise of Reward”, *The Annals of the Faculty of Law in Belgrade (Belgrade Law Review)*, 3/2024, 464 и даље.

Случај конкурса и Престјанак обавезе. Тако, у ставу 1 чл. 229, одговарајући на прво питање, српски законодавац наводи да јавним огласом учињено обећање награде ономе ко изврши одређену радњу, постигне неки успех, нађе се у одређеној ситуацији или, ако је обећање учињено под неким другим условом, обавезује обећаваоца да испуни обећање.¹⁷ Другим ставом истог члана прописано је да је обећавалац награде или било каквог наградног такмичења дужан да одреди рок за такмичење, а ако га не одреди свако ко жели да учествује у такмичењу има право да тражи да суд одреди одговарајући рок.

Структурална сличност са новелираним чл. 860. АГЗ-а је недвосмислена. Док прва реченица аустријског узора одговара првом ставу предметног члана српског Закона, а друга реченица чл. 860 АГЗ-а другом ставу чл. 229 српског ЗОО-а, ипак предност у погледу прецизности треба дати домаћем законском акту. Наиме, иако оба решења садрже елемент јавности у контексту обећања награде, елемент чињења, односно радње, и елемент резултата, односно успеха, српски законодавац опсег основа обавезивања обећаваоца да испуни обећање проширује на још два основа: када се потенцијални прималац награде нађе у одређеној ситуацији или, ако је обећање учињено под неким другим условом.

И у другом ставу српско решење може да се подичи прецизнијим одређењем. Док АГЗ прописује обавезу одређивања рока када је реч о предмету обећања утакмица за награду, српски ЗОО, поред обавезивања обећаваоца награде или било каквог наградног такмичења да одреди рок за такмичење, у супротном овлашћује сваког ко жели да учествује у такмичењу да тражи да суд одреди одговарајући рок. Разлика од пола столећа између два законска решења ипак је омогућила српском законодавцу да нека питања детаљније размотри.

Опозивање обећања у српском ЗОО-у уређено је чланом 230. У првом ставу овог члана наводи се да се обећање може опозвати онако како је учињено, као и личним саопштењем али онај ко је извршио радњу, а није знао нити је морао знати да је обећање награде опозвано, има право захтевати обећану награду, а онај ко је до опозивања учинио потребне издатке ради извршења радње одређене у јавном огласу има право на њихову накнаду, изузев ако обећавалац докаже да су они учињени узалуд. Другим ставом

¹⁷ Занимљива расправа се у научној јавности води о питању важења обећања које је предвиђено да важи независно од његовог прихватања. Реч је о правилу садржаном у чл. 2:107 Начела европског уговорног права (Principles of European Contract Law (PECL)) и чл. II.-1:103 Нацрта заједничког референтног оквира за европско приватно право of the Draft Common Frame of Reference (DCFR). Вид. у вези са овим занимљивости које се односе на шкотско право код: Hector L. Macqueen, „Unilateral Promises: Scots Law Compared with the PECL and the DCFR”, *European Review of Private Law*, 2016, vol. 24, no. 3-4, 14, 546-550.

истог члана прописано је да се обећање награде не може опозвати ако је огласом одређен рок за извршење радње, односно за обавештење о постигнутом резултату или о остварењу одређене ситуације.

Оба законска решења прописују истоветност начина опозивања обећања начину његовог пружања и оба прописују нарочито, односно лично саопштење као алтернативу, с тим што аустријски законодавац дозвољава благу корекцију у вези са истоветношћу начина опозивања обећања начину његовог пружања, тако што омогућава да то буде учињено у *којој јој једнако утицајној форми*, чега у српском ЗОО-у нема. Такође, оба текста као изузетке могућности опозивања обећања наводе одређивање рока (у српској верзији прецизирано за шта – *за извршење радње, односно за обавештење о постигнутом резултату или о остварењу одређене ситуације*), али АГЗ нуди још један изузетак у виду обећаваоачевог изричитог одрицања могућности опозива, с тим да је то одрицање морало да буде учињено у самој *обзнани* обећања. Занимљиво је питање зашто је домаћи законодавац пропустио да уреди ово питање.

Међутим, ниједан од два законодавца није пропустио да заштити права лица које је извршило радњу, а није знало нити је морало знати да је обећање награде опозвано, тако што АГЗ прописује да опозив награде према њему нема дејство, док ЗОО наводи да оно има право на награду. Иако наизглед различито, решење води суштински истом исходу.

Ипак, у домаћем решењу је пажња посвећена још једном важном питању. Наиме, утврђено је право на накнаду оправданих (*оних који нису учињени узалуд*) трошкова лицу које је до опозивања обећања учинило потребне издатке ради извршења радње одређене у јавном огласу.

Најзад, материја § 860. б. Аустријског грађанског законика обрађена је у чл. 231. српског ЗОО-а, и то на скоро потпуно исти начин. У нашем закону стоји да право на награду има онај ко први изврши радњу за коју је награда обећана, а ако је више лица извршило радњу истовремено, сваком припада једнак део награде, уколико правичност не захтева друкчију поделу. Формулација на самом крају – *уколико правичност не захтева друкчију поделу*, ипак омогућује српском судији довољан маневарски простор да се одлука у конкретном случају тако изнијансира да се у обзир узму оне околности које, по начину на који је формулисан § 860. б. АГЗ-а, не би могле.

Последња два наведена питања – Случај конкурса и Престанак обавезе уређена су чланом 232, односно 233 ЗОО-а, али се не налазе у наведеним одредбама АГЗ-а. Наиме, наш законодавац каже да о додељивању награде у случају конкурса одлучује организатор конкурса или једно или више лица која он одреди, а ако су у условима конкурса или неким општим прописима који важе за одређени конкурс постављена правила по којима награда треба да буде додељена, сваки учесник у конкурсима има право захтевати поништење

одлуке о додељивању награде ако награда није додељена сагласно тим правилима. У последњем ставу члана 232, он подвлачи – својину или које друго право на делу награђеном на конкурс стиче организатор конкурса само ако је то наведено у огласу конкурса. Када је реч о престанку обавезе, српски ЗОО прописује да обавеза обећаваоца награде престаје ако му нико не саопшти, у року одређеном у огласу, да је извршио радњу, или постигао успех, или уопште испунио услове постављене у јавном огласу, а ако рок није одређен, истеком једне године до огласа.

Гледано из аспекта римског права, сâмо обећање још увек не чини контракт, тако да се оно, савременим правним речником речено, сматра тек понудом за евентуалну будућу сагласност воља. То потврђује, између осталог, и Улпијан:

D.50.12.3pr. Ulpianus libro quarto disputationum

*Pactum est duorum consensus atque conventio, pollicitatio vero offerentis solius promissum. Et ideo illud est constitutum, ut, si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur. Sed et coeptum opus, licet non ob honorem promissum, perficere promissor eo cogetur, et est constitutum.*¹⁸

4. ЗАКЉУЧЕЊЕ УГОВОРА

Чланом § 861, аустријски законодавац даље елаборира материју обећања. Пре новелирања, он је гласио:

§ 861. Ко се изјасни да хоће на некога да пренесе своје право, иако јест, да хоће нешто да му доусти, даге, да хоће нешто за њега да чини, или да нешто њега ради не чини, иај чини обећање, али ако иај груи иако обећање прими иуноважно, онда сагласношћу воља обеју сирана иосијаје уговор. Докле ирају иреговори, и докле обећање још није учињено, или док није иримљено ни унајред ниш иосле, доиће уговор не иосијаје.

Трећом ратном новелом, он је измењен, тако да гласи:

§ 861. Ко се изјасни да хоће на некога да пренесе своје право, иако јест, да хоће нешто да му доусти, даге, да хоће нешто за њега да чини, или да нешто

¹⁸ Вид. уосталом и цео наслов D.50.12 *De pollicitationibus*. У контексту обећања, у римском класичном праву, поред наведеног *pollicitatio*, треба имати у виду и појмове *votum* и *indictum*. Више о њима вид. Valerius M. Ciuca, „Promises. Roman pollicitatio and the modern doctrine of estoppel”, *Ius Romanum*, 527 и даље. Рад је објављен на француском језику. Међутим, аутор је на свом налогу на академској друштвеној мрежи Academia.edu обезбедио превод овог рада на енглески језик. https://www.academia.edu/41569846/Promises_Roman_pollicitatio_and_the_modern_doctrine_of_estoppel 22. 12. 2025.

*њеџа ради не чини, џај чини обећање, али ако џај друџи џрими обећање џуно-
важно, онда саџласноџћу воља обеју сџрана џосџаје уџовор. Докле џрају џре-
џовори и обећање јоџ није учињено или ни у најпред ниџи џосле џримљено,
уџовор не џосџаје.*

Дакле, осим реда речи у реченици и другачијег распореда знакова ин-
терпункције, суштинских разлика између двеју верзија нема. У вези са § 861
АГЗ-а, треба тумачити и § 862 и § 862 а.

*§ 862. Ако ради џријема обећања није никакав рок условљен, онда се усме-
но обећање мора џримџи без одуџвлачења. Код џисменоџ обећања џледа се
на џо, да ли се обе сџране на истџм месџу налазе или не. У џрвом случају
мора се џримџи обећање, и о џоме онај који џа нуди извесџџи, за двадесетџ
и четџири сџаа, у друџом џак у року који је џоџребан да се два џуџа одџовори,
у џроџивном случају обећање џресџаје да џосџоји. Пре истџека уџврђеноџ
рока не може се обећање оџозваџи. – §§ 904, 918.*

Такође III ратном новелом измењен § 862 каже:

*§ 862. Обећање (џонуда) мора биџи џримљено у року одређеном од џону-
ђача. Ако нема џакоџ рока, мора се џредлоџ учињен џрисуџном лицу или сред-
сџвом џелефона од лица лицу џримџи одмах, иначе џредлоџ, учињен одсуџно-
ме, најдаље до моменџа, када џонуђач, џод џреџџосџавком да је џеџов џредлоџ
блаџовремено сџџао, сме очекиваџи, џри блаџовременом и уредном оџџравља-
њу одџовора, долазак одџовара, у џроџивном случају џонуда се џаси. Пре истџе-
ка рока за џријем не може се џонуда оџозваџи. Она се не џаси ни онда, ако
једна сџрана у џоку рока за џријем умре или џосџане несџособна за џравну
радњу, у колико друџа воља џонуђача не џроизлази из околносџи.*

Дакле, размак од нешто више од столећа подстакао је аустријског зако-
нодавца да ову одредбу коригује у четири смера. С једне стране, као примар-
но правило, уведен је рок који одреди понуђач, што као могућност није по-
стојало у изворној верзији. С друге стране, техничко-технолошки напредак
изискивао је и прецизирање новог начина саопштавања прихвата понуде, и
то путем телефона. Затим, уместо изворног правила по коме је за прихват
понуде предвиђено двоструко време од онога које је потребно да би се од-
говорило, у новелираној верзији је превиђено оно време које се по редовном
току ствари може очекивати, дакле једноструко. Најзад, разлог немогућности
опозивања понуде је проширен тако што су обухваћене околности смрти или
пословне неспособности једне од страна, с тим да се као изузетак од овог
правила наводи другачија воља понуђача.

Напослетку, § 862 а прецизира када се пријем сматра благовременим:

§ 862. а. Пријем се сматра као блаовремен, ако је изјава пријемца понуђачу у року за пријем. Ипак и поред њеног задоцњења закључује се уговор, ако је понуђач могао познати да је изјава о пријему блаовремено испослана, иако ипак свој одустијанак другој страни не досиђави без одуговлачења.

За разлику од § 860 АГЗ-а, § 861 има свој пандан, додуше шури, у Српском грађанском закону. Наиме, у чл. 531 стоји да је уговор закључен онда, кад једна страна што обећа, а друга то прими, или се изјасни да прима. Очекивано, много детаљније ову материју уређује наш ЗОО. Тако, у погледу времена и места закључења уговора, чланом 31 предвиђено је да је уговор закључен оног часа кад понудилац прими изјаву понуђеног да прихвата понуду, те да се сматра да је уговор закључен у месту у коме је понудилац имао своје седиште, односно пребивалиште у тренутку кад је учинио понуду.

Понуда се у чл. 32 ст. 1 одређује као предлог за закључење уговора учињен одређеном лицу, који садржи све битне састојке уговора тако да би се његовим прихватањем могао закључити уговор. Када је реч о дејству понуде, чланом 36 уређено је да је понудилац везан понудом изузев ако је своју обавезу да одржи понуду искључио, или ако то искључење произлази из околности посла. У контексту другог дела § 862 АГЗ-а, српски ЗОО предвиђа да се понуда може опозвати само ако је понуђени примио опозив пре пријема понуде или истовремено са њом.

Српски законодавац ишао је другачијим редоследом материје у односу на аустријског. Тако, тек у чл. 37 пружа одговор на питање до када понуда обавезује, које је уређено на почетку § 862 АГЗ-а. ЗОО каже да понуда у којој је одређен рок за њено прихватање обавезује понудиоца до истека тог рока. Дакле, примарно решење уређено је на исти начин у оба правна система. Ако је понудилац у писму или телеграму одредио рок за прихватање, наводи се у ставу 2 истог члана ЗОО, сматраће се да је тај рок почео тећи од датума означеног у писму, односно од дана кад је телеграм предат пошти, а у случају да писмо није датирано, слови у ставу 3, рок за прихватање понуде тече од дана кад је писмо предато пошти.

У погледу понуде учињене одсутном лицу, у којој није одређен рок за прихватање, што је уређено у ставу 4 истог члана ЗОО, материја је и у овом случају уређена на исти начин као код аустријског претходника (у новелираној варијанти) – наиме, она везује понудиоца за време које је редовно потребно да понуда стигне понуђеноме, да је овај размотри, о њој одлучи и да одговор о прихватању стигне понудиоцу.

Међутим, када је реч о материји уређеној у § 862 АГЗ-а, српски ЗОО ипак значајно детаљније уређује ово питање. Тако, чланом 39 предвиђено је да је понуда прихваћена кад понудилац прими изјаву понуђеног да прихвата понуду, што садржински одговара истој материји аустријског акта, али

већ став 2 наведеног члана ЗОО додаје да је понуда прихваћена и кад понуђени пошаље ствар или плати цену, као и кад учини неку другу радњу која се, на основу понуде, праксе утврђене између заинтересованих страна или обичаја, може сматрати као изјава о прихватању. Наведена три начина прихвата понуде нису условљена никаквим техничко-технолошким достигнућима, нити је XX век у та три начина прихвата представљао правно-емпиријски револуционаран период, тако да остаје нејасно због чега је аустријски законодавац пропустио да детаљније уреди ову материју.

Тек ставом 3 члана 39 ЗОО-а, наш законодавац уређује материју обрађену на крају § 862. Он то чини суштински на исти начин, изузев чињенице да користи негативну формулацију. Тако, док АГЗ наводи да се понуда не може опозвати пре истека рока за пријем, у ЗОО-у стоји да се прихватање може опозвати ако понудилац прими изјаву о опозивању пре изјаве о прихватању или истовремено са њом. Ипак, једна нијанса у формулацији одраз је педантности српског законодавца. Наиме, рок за опозив није ограничен само на време које претходи истеку рока за пријем понуде, већ укључује и околност истовременог пријема понуде и опозива, што је недвосмислено оправдано.

Истоветно је аустријском претходнику, такође, решење ЗОО-а у погледу чињенице да се понуда учињена присутном лицу сматра одбијеном ако није прихваћена без одлагања, изузев ако из околности произлази да понуђеном припада изванредан рок за размишљање (чл. 40, ст. 1), и тек у ставу 2 српски законодавац уређује тему која је уведена ратном новелом у АГЗ – понуда учињена телефоном, телепринтером или непосредном радио-везом (српски ЗОО, дакле, проширује овај опсег) сматра се као понуда присутном лицу.

Није згорег напоменути и то да је српски законодавац на овом месту, што је логички разумљиво, заузео став да се одбијањем понуде и чињењем нове понуде сматра, како околност да понуђени изјави да прихвата понуду и истовремено предложи да се она у нечему измени или допуни (чл. 41), тако и прихватање понуде извршено са задоцњењем (чл. 43 ст. 1). Међутим, ако је изјава о прихватању која је учињена благовремено, стигла понудиоцу после истека рока за прихватање, а понудилац је знао или је могао знати да је изјава отпослата благовремено, уговор је закључен. Ипак, уговор у таквом случају није закључен ако понудилац одмах, а најкасније првог идућег радног дана по пријему изјаве, или и пре пријема изјаве, а по истеку рока за прихватање понуде, извести понуђенога да се због закашњења не сматра везан својом понудом. Ово је решење ст. 2 и 3 истог члана и истоветно је одредби § 862. а АГЗ-а.

Српски ЗОО тек након тога, у чл. 44, уређује материју с краја § 862. аустријског Законика. У домаћем закону стоји да понуда не губи дејство ако је смрт или неспособност једне стране наступила пре њеног прихватања,

изузев ако супротно произлази из намере страна, обичаја или природе посла, што је у сагласности са наведеним панданом у АГЗ-у.

5. ПОДЕЛА УГОВОРА

Премда би се из наслова могло закључити да је реч о класификацији материје која је предмет појединачних врста уговора, то ће бити случај тек у § 864, док је у следећем – § 863 АГЗ, у питању, у ствари, разлика у начину њиховог закључења. Он је пре новелирања гласио:

§ 863. Воља се може изјавити не само изрично речима или ошћие усвојеним знацима, већ и прећућно њаквим њосћујцима, који, њо расуђењу свију околностии, не дају никаквої њамейної разлоїа сумњатии у изјаву воље. – §§ 883, 1004, 1114, 1141, 1152, 1163, 1201, 1247, 1407, 1497.

Трећом ратном новелом измењен, овај члан има следећу садржину:

§ 863. Воља се може изјавити не само изрично речима или ошћие усвојеним знацима, већ и прећућно њаким њосћујцима, који, њо расуђењу свију околностии, не дају никаквої њамейної разлоїа сумњатии у изјаву воље.

Односно значаја и дејстїва радњи и ѡројушїїања ѡазиће се на навике и обичаје који вреде у ѡошћеном саобраћају.

Видљиво је, дакле, увођење новелом става 2 који у контексту тумачења конкluentних радњи уводи елемент *навика и обичаја који вреде у ѡошћеном саобраћају*. Овај члан има свој пандан, како у Српском грађанском законнику, тако и у ЗОО-у. У чл. 532 СГЗ-а стоји да се *обећање ово и ѡримање може [...] учинити не само речима, нећо и друћим зїодним знацима, а и самим делом, које вољу ѡроказује*.

Међутим, по исцрпности уређења ове материје, ипак значајно предња-чи ЗОО.¹⁹ У њему се, у чл. 28 (посвећеном изјави воље) ст. 1, наводи да се воља за закључење уговора може изјавити речима, уобичајеним знацима или другим понашањем из кога се са сигурношћу може закључити о њеном постојању, с напоменом у ставу 2 истог члана, да изјава воље мора да буде учињена слободно и озбиљно.

Српски законодавац наставља разрађивање ове материје нормом члана 42, јасно заузимајући у првом ставу становиште да ћутање понуђеног не значи прихватање понуде, односно да нема дејства одредба у понуди да ће

¹⁹ О становиштима присутним у доктрини, вид. Младен Драшкић, „Ћутање као изјава воље у правном промету”, *Анали Правної факултетїа у Београду*, 1-2/1993, 99 и даље.

се ћутање понуђеног или неко друго његово пропуштање (на пример, ако не одбије понуду у одређеном року, или ако послату ствар о којој му се нуди уговор не врати у одређеном року и сл.) сматрати као прихватање (ст. 2). Ипак, српским Законом предвиђена су и два изузетка. Ставом 3 утврђено је да кад понуђени стоји у сталној пословној вези с понудиоцем у погледу одређене робе, сматра се да је прихватио понуду која се односи на такву робу, ако је није одмах или у остављеном року одбио. Други изузетак огледа се у правилу по ком је лице које се понудило другом да извршава његове налоге за обављање одређених послова, као и лице у чију пословну делатност спада вршење таквих налога, дужно да изврши добијени налог ако га није одмах одбило (ст. 4), односно да се, ако у случају из претходног става понуда, односно налог није одбијен, сматра да је уговор закључен у тренутку кад је понуда, односно налог стигао понуђеном.²⁰

Новелирање није избегао ни § 864, који се коначно односи на поделу уговора, и који је изворно гласио:

§ 864. Уговори су једносйрано или двосйрано обавезни, све йо йоме, да ли само једна сйрана нешййо обећава, а друйа йрима, или обе сйране йреносе једна на друйу йрава и узајамно их йримају. Први се дакле закључују без накнаде, а друйи йак са накнадом.

Međutim, noveliран § 864 уређује потпуно другу материју:

Ако према природи пошла или саобраћајној обичаја не треба очекивати изречну изјаву пријема, онда се уговор закључује ако се понуди фактички одговорило у року рока за то одређеној или према околностима одмереној.

Међутим, у Српском грађанском законуку, ни ова материја није обрађена. Приметно је да материја овог члана одговара наведеним одредбама чл. 28 и 42 српског ЗОО, чија је садржина већ приказана, и у којима је она ипак значајно разрађенија од аустријског претходника.

6. ЗАКЉУЧАК

Не може се избећи утисак да је у процесу формирања једног правног правила присутно више чинилаца чије се утицај на коначни облик норме не може занемарити. Ти утицаји, односно њихове последице, посебно долазе до изражаја када се на једном месту врши и историјскоправна и упоредноправна анализа.

²⁰ О овоме вид. Миодраг Орлић, „Ђутање понуђеног као знак пристајања према закону о облигационим односима”, *Анали Правној факултету у Београду*, 1-2/2004, 11 и даље.

Тако, чак и када је одређено питање решено на суштински исти начин у два акта, разлике у детаљима којима је посвећена пажња, као и разлике у уложеном додатном стваралачком духу у превазилажењу римског изворника, умеју да буду веома илустративне. Оне указују на то који је степен развоја једног друштва, које су његове актуелне потребе, на које се изазове наилази у правној пракси, с једне стране, али с друге, унеколико сведоче и о цртама личности људи који су учествовали у њиховој изради и доношењу, степену посвећености, али и педантности и систематичности. Посебно треба имати у виду то да сви ови чиниоци добијају додатно у волумену ако се узме у обзир и временска компонента, односно чињеница да је реч о актима који имају вишедеценијско (неки и вишевековно) трајање, те да њихове измене имају моћ да актуелизују питање утицаја наведених чинилаца на садржину и формулацију норме. Најзад, на састав каснијих недвосмислено је утицај имало искуство раније донесених аката, како нормативно, тако и практично гледано.

У том смислу не чуди што је, нпр, аустријски законодавац новелама из Првог светског рата у потпуности променио садржину чланова 860 и 864 (док су измене других чланова предметног опсега, чак и када су суштинске, а не само формалне, ипак биле ограниченог обима), у којима је, након измена, детаљније разрађена материја околних чланова, чиме је надокнађен пропуст од преко једног столећа раније. Још мање чуди што у Српском грађанском законiku нека питања уопште нису обрађена (нпр. материја чланова 859 (условно) и новелираних чланова 860, 860а и 860б, као и 864), јер практичне потребе српског друштва средине XIX века, а последично и правног промета, то нису захтевале. Насупрот томе, нпр. има основа да се претпостави да су управо потребе привреде и правног промета допринеле увођењу правила о два *привреднојравна* изузетка од правила да ћутање не значи прихватање понуде у нашем ЗОО-у, чега нема у АГЗ-у, као и томе што је, уосталом, и питање конклюдентних радњи детаљније обрађено.

Унеколико је изазовније, ипак, поредити решења која су суштински готово идентична у аустријском и српском праву, али су наведени чиниоци довели до њихових различитих уобличавања. Тако, ширина формулације код аустријског „правног посла”, односно прецизна енумерација у српском закону, уз условну сличност са Модестиновом поделом облигација, један су пример. Затим, педантност и систематичност одликују начин на који је Михаило Константиновић сложио материју јавног обећања награде на наведених пет питања, а оба акта одликује недвосмислена сличност са Улпијановим ставом о односу обећања и саме облигације. Такође, увођење елемента правичности као изузетка од расподеле (јавно обећане) награде на једнаке делове код истовременог извршења тражене радње од стране више лица (чега нема у АГЗ) одраз је проницљивости нашег законодавца. Недвосмислено је

оправдано решење српског ЗОО, по коме рок за опозив није ограничен само на време које претходи истеку рока за пријем понуде, већ укључује и околност истовременог пријема понуде и опозива, чега у АГЗ-у такође нема. С друге стране, примера ради, аустријски законодавац омогућује објављивање опозива у којој *подједнако ујницајној форми* што наш закон не предвиђа, непотребно сужавајући маневарски простор обећаваоцу у појединим, животно могућим и оправданим, околностима.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Извори

- Аустријски грађански законик*, превео Др. Драгољуб Аранђеловић, Београд 1906.
Аустријски грађански законик, превео Др. Драгољуб Аранђеловић, друго издање, Београд 1921.
Закон о облигационим односима, „Сл. лист СФРЈ”, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ”, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, бр. 18/2020.
Јустинијанова Дигеста (У раду је коришћен текст Јустинијанових Дигеста према издању „*Iustiniani Digesta*” (Recognovit Theodorus Mommsen / Retractavit Paulus Krueger), *Corpus Iuris Civilis*, vol. I, Berlin 1872, доступан на интернет страници <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 23. 12. 2025. У првом тому овог издања, објављене су Јустинијанове Институције и Јустинијанова Дигеста, од којих је приређивач првих био Паул Кригер (Krueger), а других Теодор Момзен (Mommsen).)
D.44.7.1
D.44.7.52
D.50.12 De pollicitationibus
D.50.12.3pr.
Српски грађански законик (текст је наведен према издању: Др Михаило С. Ступар, *Зборник грађанских законика сџаре Јуџославије*, Титоград 1960)
The General Civil Code of Austria (translated from the German edition of August 1, 1966 with the assistance of the 1866 translation by Prof. Dr. Joseph Ritter von Winiwarter), ур. Hans Kapfer и Paul L. Baeck, Parker School of Foreign and Comparative Law, Columbia University, 1972.

Литература

- Драшкић Младен, „Ћутање као изјава воље у правном промету”, *Анали Правној факултету у Београду*, 1-2/1993, 98-114.
Константиновић Др Михаило, „Југословенски грађански законик”, *Анали Правној факултету у Београду*, 3-4/1982, 384-396.
Орлић Миодраг, „Ћутање понуђеног као знак пристајања према закону о облигационим односима”, *Анали Правној факултету у Београду*, 1-2/2004, 5-54.
Правна енциклопедија, Благојевић, Борислав Т., 1911-1985 (уредник), Београд 1979.

- Ciucă Valerius M., „Promises. Roman pollicitatio and the modern doctrine of estoppel”, *Ius Romanum*, 519-539 (превод аутора: https://www.academia.edu/41569846/Promises_Roman_pollicitatio_and_the_modern_doctrine_of_estoppel 22. 12. 2025.).
- Džipković Ksenija, „Comparative View of Public Promise of Reward”, *The Annals of the Faculty of Law in Belgrade (Belgrade Law Review)*, 3/2024, 457–492.
- Macqueen Hector L., „Unilateral Promises: Scots Law Compared with the PECL and the DCFR”, *European Review of Private Law*, 2016, vol. 24, no. 3-4, 14, 529-552.
- Zimmermann Reinhard, *The Law of Obligations – Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford 1996.

Maša M. Kulauzov
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0003-2805-7773

Milan M. Milutin
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
M.Milutin@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-4025-5222

Matter of Articles 859-864 of ABGB in Serbian Civil Code and in Positive Serbian Law With Respect to the Reception of Roman Law

Abstract: *The aim of the research in this phase is reflected, on the one hand, in the effort to determine possible nominal similarities and differences in the way in which the three acts regulate the issues contained in Articles 859-864 of ABGB, i.e. the legal basis of obligations, public promise of reward, conclusion of a contract, division of a contract and other related issues. The research should serve as a starting point for a detailed comparative analysis of each of the above issues in future works. On the other hand, the secondary aim is to make a comparison with the corresponding rules of Roman law, where possible, in the context of finding possible results of reception. The paper applies linguistic interpretation of the sources, after which they are analysed using the dogmatic method. After establishing the meaning of the norm, its logical nature and elements are discussed, as well as relations with other legal rules, using the normative method, and – in the context of different historical circumstances and legal systems in which they were enacted – historical law- and comparative law methods. The similarities and differences in the Austrian and the two Serbian acts are the result of both the level of development of the societies at the time the acts were adopted, their needs at the time, challenges in legal practice, but probably also the personal pedantry and systematicity of the authors.*

Keywords: *ABGB, Serbian Civil Code, Serbian Law on Contract and Torts, legal basis of obligations, public promise of reward, conclusion of contract, division of contract, reception of Roman law.*

Датум пријема рада: 29. 12. 2025.

Датум прихватања рада: 31. 12. 2025.